

a Rosarium B. V. M.-ből 43-féle és a Cursus B. V. M.-ből 19-féle kiadást ismer csupán. Ennek oka alighanem abban is rejlik, hogy míg a Livres d'heures-ök már régóta foglalkoztatják a bibliofileket és a bibliografusokat, addig a többi imakönyv-fajokkal jóformán semmit sem törődtek, jöllehet illusztrativ és ornamentális szempontból ezek sincsenek művelődéstörténeti, sőt művészi érték híján. A tájékozódást, kétes darabok meghatározását igen megkönnyíti a füzet végén található több rendbeli mutató. Így van külön mutató a könyvnyomtatókról és könyvkiadókról, a husvétitáblázatról s végül az egyes lapokon található sorok számáról. A sorszámot illetőleg a minimum oldalankint 12 sor, a maximum pedig — mely csupán egyetlen Rosarium-kiadásnál fordul elő — oldalankint 53 sor. A könyvek legnagyobb része oldalankint 20—30 sornyi szöveget tartalmaz. Szerző e művével főleg az amatőröknek, antiquariusoknak, de a könyvtáraknak is hasznos segédkönyvet nyújtott.

G. P.

Friedrich M. Kircheisen. *Bibliographie des Napoleonischen Zeitalters.* I. köt. Berlin, 1908. E. S. Mittler u. Sohn. 8-r. XLVIII, 412 l. Ára 12 M 50

Szerző, a ki a napoleoni kor történetét készül megírni, ezen két kötetre tervezett munkájában a nagyjelentőségű korszak gazdag irodalmának kritikai, tehát válogatott bibliografiáját adja. Tíz éven át napi 8 órai munkával 70.000 könyv és folyóiratbeli értekezés címét gyűjtötte össze, a melyek kiadásáról azonban, tekintve, hogy legalább 10 kvart-kötetet töltenének meg, le kellett mondania s gondos mérlegelés után 8000 címet választott ki s rendezett el szisztematikusan az itt szóban forgó munkájában. «Habe ich dennoch den richtigen Blick für die Bedeutung eines aufzunehmenden Werkes nicht besessen — írja — ist mir dieser oder jener Artikel nicht bekannt geworden, oder habe ich gar Bücher genannt, die mir nicht vorgelegen haben und die keinen Platz in dieser Bibliographie finden sollten, dann bitte ich um Nachsicht.»

Ismerve a föladat nagyságát, ezt a bocsánatot úgy hiszem mindenki szívesen megadja a szerzőnek s így mi se vesszük tőle zokon, hogy forrásai közül a Magyar Könyvkereskedők Évkönyve kimaradt s hogy a magyar történetet összefoglaló művek közül sem Acsádyét, sem a Szilágyi Sándor-féle nagy vállalatot nem említi. Ellenben dicsérettel emeljük ki, hogy abban a néhány magyar könyvcímbe, a melyet idéz, nyelvünk nincs úgy kerékbe törve, a mint ezt külföldi bibliografiáknál rendszeren tapasztaljuk.

Súlyosabb beszámítás alá esik nemzeti szempontból, hogy

Magyarországot Ausztriába s ezzel együtt a német birodalomba kebelezi. Tudatos ferdítéssel van-e dolgunk, vagy egyszerű tudatlansággal, azt bajos eldönteni, bár történetírónál, különösen a Napoleon-kor kutatójánál a tudatlanság ekkora foka szinte lehetetlennek látszik.

Általános bibliografiai szempontból kiváltképp érdekes szerző bevezetésének az a része, a melyben országonként csoportosítva beszámol a rendelkezésre álló bibliografiai segédeszközökről s itt-ott azok használhatóságát is néhány kritikai megjegyzéssel megvilágítja. Főforrások voltak: 1. az egyes országok kiadóinak közös, hivatalos könyvjegyzékei; 2. a cím teljességét szem előtt tartó nyomtatott könyvtár-katalogusok; 3. jól szerkesztett kiadói és antikváriusi jegyzékek és 4. speciális bibliografiák.

Különösen lelkesedik s nem ok nélkül, a British Museum nyomtatott katalogusáért, melyről a következőképp áradozik: «Sollte ich die bedeutendsten Werke, die das menschliche Genie hervorgebracht hat, bezeichnen, so müsste ich dieser monumentalen Leistung einen der ersten drei Plätze anweisen. Man weiss nicht, was man bei diesem Werke mehr bewundern soll, die Leitung des ganzen Unternehmens oder die gleichmässige Durchführung einzelner Teile von Seiten der Bearbeiter!»

Kirchelsen a gyűjtött anyagot a következő főosztályokban csoportosította: I. Egyetemes történet. II. Egyes államok története 14 alosztályllyal és számos alcsoporttal. III. Háborúk (1796—1815.) húsz alosztályllyal s több-kevesebb alcsoporttal. IV. I. Napoleon és családja. V. Emlékiratok, levelezések, életrajzok. VI. Röpiratok. VII. Utleirások. VIII. Folyóiratok. IX. Appendix, melybe a vegyes tartalmú gyűjtemények kerülnek. Az első kötet az I—III. főcsoportra terjed s az 1905 végéig megjelent műveket foglalja magában.

A czimeket teljesen adja, élére helyezett szerzővel. A túlságosan terjedős czimeket azonban rövidítve közli s a jelentéktelen részeket a kihagyások szokásos jelével (...) helyettesíti. Egykorú szerzőknél lehetőleg hivatali vagy társadalmi állásukat is föltüntette, mert ez az adat útmutatással szolgálhat a művek értékelésére. A rétnagyságot és a lapszámot is mindig kiteszi, de oly könyveknél, melyeket maga nem látott, röviden kiteszi a forrást is, a honnan adatát merítette. Helyes volt az is, hogy a könyvek eredeti bolti árát is megjelöli, mert ez beszerzésük-nél némileg zsinórmértékül szolgál. A névtelen s álnevű műveknél, a kiderített szerző nevét [ ] közt tünteti föl, szintúgy évnélkülieknél a megjelenésnek utólag megállapított évét. Igen hasznos eljárás volt továbbá szerzőtől az is, hogy a művek idegennyelvű fordításait s a reájuk vonatkozó fontosabb ismerteté-

seket és polemiákat is röviden fölsorolja. Sőt a művekből előzőleg folyóiratokban leadott nagyobb szemelvényekre is utal, a mi sokaknak legalább részben hozzáférhetővé tesz egy-egy különben meg nem szerezhető munkát.

Mint ez adatokból kitetszik, Kircheisen bibliografiai szempontból igen gondosan oldotta meg föladatát, vajjon történeti szempontból is ilyen jeles-e műve, azt döntsék el az arra hivatott szakemberek.

Dr. Gulyás Pál.